

УДК 336.276

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ

*Стешенко О.Д., к.е.н., доцент,
Ковальов Б.В., магістр (УкрДУЗТ)*

У статті досліджено сучасні кредитні відносини в Україні. Розглянуто питання управління кредитним ризиком. Визначено недоліки в організації кредитної діяльності банку. Відображена модель лімітування кредиту на підставі участі клієнта банку в Об'єднаному фонді позичальників. Визначено переваги впровадження моделі лімітування у фінансово-кредитні відносини.

Ключові слова: ризик, кредитний ризик, банківська установа, ризик-менеджмент, кредит, модель лімітування кредиту.

НАПРАВЛЕНИЕ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЯ КРЕДИТНЫМ РИСКОМ

*Стешенко Е.Д., к.е.н., доцент,
Ковалев Б.В., магистр (УкрГУЖТ)*

В статье исследованы современные кредитные отношения. Рассмотрены вопросы управления кредитным риском. Определены недостатки в организации кредитной деятельности банка. Отображена модель лимитирования кредита на основе участия клиента банка в Объединенном фонде заемщиков. Определены преимущества реализации модели лимитирования в финансово-кредитные отношения.

Ключевые слова: риск, кредитный риск, банковское учреждение, риск-менеджмент, кредит, модель лимитирования кредита.

DIRECTION OF IMPROVEMENT OF MANAGEMENT CREDIT RISK

*Steshenko E.D., Candidat of Economic Sciences, asso cia te professor,
Kovalev B.V. (USU of RT)*

The subject of the research is credit risk management process of commercial banks on the basis of the advanced methods of risk minimization techniques. The article contains research of methods and means of management by credit risks that reflects specifics of integrated management, and based on theoretical rendering of credit risk minimization at bank lending notion. Method of credit risk minimization due to loans rationing, by reference to borrower's operating income cash flow reporting was developed. The suggested method of limit assessment of loan for short-term lending to oil-finance enterprises can be used at work of analytical subdivisions of commercial banks.

Keywords: risk: risk, credit risk, commercial banks, method of limit assessment

Постановка проблеми. Одним із основних завдань, які лежать перед економікою України, є забезпечення фінансової стійкості та стабільності кредитно-банківської системи, як необхідної умови подолання кризових явищ у вітчизняній економіці, досягнення макроекономічної стабілізації та економічного зростання. У цьому контексті побудова ефективної системи банківського ризик-менеджменту з метою недопущення системних криз у майбутньому, є сьогодні одним із пріоритетних загальнодержавних завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кредитний ризик є найдавнішим в системі банківських ризиків і займає значне місце. У сучасній банківській практиці основним регулюючим документом банківської діяльності є друга редакція Базельських угод (Базель II), згідно з яким кредитний ризик характеризується як ризик втрат, що виникає внаслідок дефолту у кредитора або контрагента. Слід зауважити, що Базельський комітет, визначаючи кредитний ризик, зазначає джерелом його виникнення, насамперед, кредитування, але враховує ризик невиконання зобов'язань контрагента за іншими операціями [4].

© Стешенко О.Д.,
Коваль Б.В.

Хенні ван Грюнінг трактує кредитний ризик як небезпеку того, що дебітор не зможе здійснити відсоткові платежі або сплатити основну суму кредиту згідно з умовами кредитного договору, є невід'ємною частиною банківської діяльності. На думку Грюнінга, це означає, що платежі можуть бути затримані або не виплачені взагалі, що, в свою чергу, може призвести до проблем із рухом грошових коштів і погано вплинути на ліквідність банку [2]. Схожої думки дотримується Джозеф Сінкі і визначає кредитний ризик (або ризик непогашення) як "ймовірність неповернення позичальником взятої позики" [1, 3].

Лауреат Нобелівської премії 1990 року, Гаррі Марковіц зауважив, що кредитний ризик – це плата інвестора (банку) за можливість отримати фінансову вигоду (прибуток) від правильно сформованого портфелю інвестицій (цінних паперів) [2].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. У процесі кредитування позичальників важливим його елементом є визначення граничної суми кредиту, яку може отримати позичальник, тобто визначення індивідуального ліміту кредитування конкретного позичальника за весь час дії кредитного договору. Проблема визначення ліміту кредитування обумовлена, з одного боку, потребою клієнта в позикових коштах, а з іншого – його потенційною можливістю погасити одержаний кредит.

Дослідження системи управління кредитними ризиками банку показало, що існують певні недоліки в організації кредитної діяльності банку, а саме:

- відсутність гнучкого механізму захищеності банку від несумлінних позичальників та розгорнутої оцінки кредитоспроможності фізичних осіб;

- при кредитуванні поточних потреб банк розраховує ліміт кредитування як долю від обороту позичальника по поточному рахунку, не враховуючи при цьому фінансовий стан позичальника, а також структуру та якість активів, що йому належать;

- відносно висока питома вага проблемних кредитів у структурі кредитного портфелю банку, що свідчить про значну частку позичальників, не спроможних обслуговувати надані кредити.

Метою статті є дослідження системи управління кредитним ризиком банківської установи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинна система встановлення лімітів може призвести до необґрунтованого зменшення чи завищення ліміту кредитування клієнтів банку. Зниження ліміту призведе до того, що банки не зможуть повністю використовувати кредитні ресурси, і відповідно, не зможуть отримати процентний дохід у повному об'ємі. Завищення

ліміту приведе до підвищення кредитного ризику та збільшенню можливих збитків від неповернення позик.

Зазначені обставини обумовлюють необхідність удосконалення методичних основ встановлення граничної суми видачі кредиту або залишків заборгованості в плановому періоді як для юридичних осіб, так і для фізичних осіб. Тому доцільно застосувати такий підхід до визначення ліміту кредитування, який буде враховувати фінансовий стан позичальника, стабільність грошових надходжень на поточний рахунок, динаміку розвитку діяльності позичальника, його кредитну історію в динаміці, а також участь клієнта банку в Об'єднаному фонді позичальників. Звертаємо увагу на те, що запропонована модель ґрунтується на двох важливих елементах: створенні Об'єданого фонду позичальників й модернізації системи лімітування кредитів.

Дана модель надасть можливість підвищити ефективність управління кредитним ризиком банку, забезпечить оптимальний рівень кредитного ризику та прискорить прийняття рішення по деяким кредитним продуктам в рамках встановленого ліміту. При цьому слід зазначити, що банк при впровадженні моделі лімітування не залучає додаткову інформацію, використовуючи стандартний перелік необхідних форм фінансової звітності та інших даних, що використовуються при оцінці кредитоспроможності та прийнятті рішення про видачу кредиту потенційному позичальнику. Принципово новим підходом запропонованої моделі при оцінці фінансового стану позичальника буде врахування факту участі клієнта банку в Об'єднаному фонді позичальників.

З погляду підвищення авторитету банківської системи у суспільстві та її захищеності від багатьох негативних факторів, запропоновано створення на законодавчому рівні Об'єданого фонду позичальників (далі – Фонд), основною метою якого буде захист банків від несумлінних позичальників та відшкодування збитків банківським установам у випадку настання неплатоспроможності того чи іншого позичальника.

Участь у зазначеному Фонді є обов'язковою для всіх клієнтів банків, які матимуть бажання отримати кредит у сумі понад 100 тис. грн у формі одноразового внеску, а для решти юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, які не планують отримувати кредит – за власним бажанням. Тобто учасниками Фонду можуть бути як фізичні особи-підприємці, так і юридичні особи. Обмеження щодо суми кредитних операцій встановлені через те, що при кредитуванні саме цих суб'єктів на значні суми, банки несуть чималі ризики, адже в умовах нестабільної економічної ситуації в Україні, яка

склалася за останній час, малий та середній бізнес мають нестійке положення на ринку.

Передбачено, що для участі у Фонді, позичальникові необхідно сплатити початковий внесок до Фонду у розмірі 10% від річного фінансового результату попереднього року в разі здійснення господарської діяльності понад двох років, і 5% від фінансового результату в разі здійснення господарської діяльності до двох років. Далі, учасники Фонду мають сплачувати щорічні внески у розмірі від 5% і більше від річного фінансового результату (чистого прибутку). Щорічні внески сплачуються доти, доки у учасника Фонду є непогашені кредити, а за відсутності непогашених кредитів, внески можуть робитися за бажанням учасника, що надасть у майбутньому більших підстав на отримання бажаного розміру кредиту.

Запровадження зазначеного Фонду буде ефективним при здійсненні діяльності обох сторін кредитних відносин – позичальника та банку, а також надасть користь усій кредитно-фінансовій системі держави.

Для здійснення своєї основної функції – розміщення грошових ресурсів в активні операції, банкам необхідна певна ресурсна база, яка на 85-90% складається з депозитів. Активне формування залучених ресурсів можливе банками за умови, якщо вони будуть пропонувати своїм вкладникам вигідні умови по депозитах. В умовах скрутної економічної ситуації, а також, враховуючи останні зміни в законодавстві щодо впровадження податку на проценти по депозитах, вважаємо, що основною метою розміщення вкладником коштів на депозиті повинно бути не отримання доходу, а захист коштів від знецінення (інфляції). Між процентними ставками по депозитах та ставками кредитування існує тісний взаємозв'язок, який полягає у прямій залежності в зміні цих показників. В умовах, коли банк залучатиме грошові ресурси під менші відсотки, ставки кредитування теж знизяться, але на об'ємах кредитних операцій та фінансових результатах банку це ніяк не відіб'ється.

Висновок. Впровадження Фонду надасть банківським установам додаткових гарантій щодо повернення кредитів. Позичальники також відчують значну користь від створення Фонду, тому що зможуть активніше користуватися позиковими коштами та спрямовувати їх на

розвиток свого бізнесу. Крім цього, участь у Фонді надасть позичальникам впевненість у гарантованій виплаті кредиту або його частини за рахунок заощаджень в Фонді, якщо у майбутньому відбудеться погіршення їх фінансового стану. Участь позичальників у Фонді опосередковано вплине на розвиток та стабільність банківської системи у цілому. Так, Національний банк України як уповноважений орган держави, буде менше витратити коштів на рефінансування проблемних банків, на призначення тимчасових адміністрацій у банках та провадження процедур банкрутства. Крім цього, Національному банку України не доведеться накладати мораторій на зняття депозитів, що в свою чергу призведе до підвищення довіри до банківської системи України.

Отже, впровадження самого Фонду є певним кроком до розвитку фінансово-кредитних відносин в Україні, бо його функціонування надасть можливість банківській системі оздоровитися, позичальникам активно і впевнено користуватися позиковими коштами, а державі забезпечить економічне зростання і підтримку високого рівня довіри до банківської системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Вітлінський, В. В. Поглиблений кількісний аналіз кредитоспроможності позичальника як засіб зниження кредитного ризику / В. Вітлінський, Г. Великоіваненко, Я. Наконечний, О. Пернарівський // Банківська справа. – 1998. – № 6. – С. 45–49.
- 2 Грюнінг Х., ван. Анализ банковских рисков. Система оценки корпоративного управления и управления финансовым риском / Х. ван Грюнінг, С. Б. Братанович; пер. с англ. И. Г. Минервин, И. В. Крысин. – М: Весь мир, 2007. – 304 с.
- 3 Єпіфанов, А. О. Управління ризиками базових банківських операцій: [монографія]: в 2 т. / А.О. Єпіфанов. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – Т2.
- 4 Международная конвенция измерения капитала и стандартов капитала: уточненные рамочные подходы [Электронный ресурс] : [принята Базельским комитетом по банковскому надзору 12.06.2004 г.] – Режим доступа: <http://www.bis.org>.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДУЗТ Зайцева І.Ю.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДУЗТ Полякова О.М.*

УДК 65.012.32:656.2

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ УДОСКОНАЛЕННЯ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Токмакова І.В., к.е.н., доц. (УкрДУЗТ)

В статті визначено, що ключовими інструментами механізму адаптивного управління на залізничному транспорті є інтелектуалізація як залізничного транспорту, так і процесів управління його виробничо-господарською діяльністю, досліджено інтелектуальні технології адаптивного управління на підприємствах залізничного транспорту, обґрунтовано значимість створення інформаційно-координаційного центру, який базується на корпоративній інформаційній системі і забезпечує ефективність управління на оперативного, тактичного, стратегічного рівнях управління залізничним транспортом.

Ключові слова: адаптивне управління, інтелектуалізація, інтелектуальні технології, інформаційно-координаційний центр, залізничний транспорт.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АДАПТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОМ ТРАНСПОРТЕ

Токмакова И.В., к.э.н., доц. (УкрДУЗТ)

В статье определено, что ключевыми инструментами механизма адаптивного управления на железнодорожном транспорте является интеллектуализация, как железнодорожного транспорта, так и процессов управления его производственно-хозяйственной деятельностью, исследованы интеллектуальные технологии адаптивного управления на предприятиях железнодорожного транспорта, обосновано значимость создания информационно-координационного центра, который базируется на корпоративной информационной системе и обеспечивает эффективность управления на оперативного, тактического, стратегического уровнях управления железнодорожным транспортом.

Ключевые слова: адаптивное управление, интеллектуализация, интеллектуальные технологии, информационно-координационный центр, железнодорожный транспорт.

INTELLIGENT TECHNOLOGY IMPROVEMENTS ADAPTIVE MANAGEMENT ON A RAILWAY TRANSPORT

Tokmakova I.V., Candidate of Economic Sciences, associate professor (USU of RT)

The article identifies that the key instruments of adaptive management in railway transport is intellectualization, as rail transport and management processes of its production and business activities, researched intelligent technology for adaptive management at the enterprises of railway transport, it was proved the importance of creating a Clearinghouse, which is based on the corporate information system and ensures performance management at the operational, tactical, and strategic levels of management of railway transport. It is determined that the core of the center are intelligent business technologies that include such tools as servers, relational databases, OLAP servers, data storage, tools for turning data into reporting, mining tools, means of data acquisition, modeling and forecasting, scorecards, portals, dashboards, spreadsheets and other.

Keywords: adaptive control, intelligent, intelligent technology, information and coordination centre, railway transport.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. В умовах швидких змін, як за межами підприємств залізничного транспорту, так і всередині потрібен особливий підхід до організації системи управління, що обумовлено існуючою для них необхідністю гнучко реагувати на зміни і адаптуватися до них з метою запобігання кризової ситуації і продовження успішного функціонування. Даний підхід є механізмом адаптивного управління, яке в силу складності залізничного транспорту як соціально-

економічної системи потребує впровадження технологій штучного інтелекту, покликаних допомогти в забезпеченні якості рішень, що приймаються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інтелектуалізації управління підприємствами досліджуються у працях таких вчених як М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, Г.В. Бережнов, Л.А. Тимашова, Г.Н. Новикова, В.П. Карелін [1-5], у тому числі проблемам розвитку інтелектуальних систем на залізничному транспорті присвячено праці